

JĘZYK PRZEMOCOWY – co to takiego?

Danuta Parlak

Komisja Ekspertów ds. osób Starszych

Konferencja - Przemoc wobec osób starszych, 15.03.2024

Język przemocowy

- Przemoc dokonująca się poprzez język, krzywdzące użycie języka w relacjach z osobami starszymi
- Jest formą przemocy psychicznej /emocjonalnej
- „Psychiczne krzywdzenie jednostki jest najbardziej nieuchwytną, najbardziej zdradliwą formą maltretowania.” (Pospiszył, 1998, s.104)

Zakres przemocy

- Co **6** osoba w wieku 60+ doświadcza różnych form przemocy (16%) - Światowa Organizacja Zdrowia (WHO)
-
- Najczęściej jest to **przemoc psychiczna: 11,6 %** /33.4%
- Przemoc finansowa: 6,8 % /13.8%
- Zaniedbania: 4,2 % / 11.6%
- Przemoc fizyczna: 2,6 % /14.1%
- Przemoc seksualna: 0,9% / 1.9%

(Yon, Mikton, Gassoumis, & Wilber, 2017; Yon, Ramiro-Gonzalez, Mikton, Huber, & Sethi, 2019))

Język przemocowy

- Wiele różnych form i przejawów: ośmieszanie, obmawianie, wyzwiska, obelgi, pogróżki
- Sfera komunikowania się – agresja relacyjna
- Sfera aktywności społecznej osoby starszej
- Język przemocowy często towarzyszy innym formom przemocy

Dwa aspekty/wymiary języka

- **Wymiar werbalny:**
 - dobór i użycie słów
- **Wymiar niewerbalny:**
 - sposób mówienia/ zwracania się do osoby starszej

Wymiar werbalny języka przemocowego

- **Wymiar werbalny** - wypowiedzi
- Słowa o negatywnym znaczeniu: wyzwiska, przekleństwa, słowa obraźliwe, wulgarne
- Słowa pozornie neutralne, które nabierają negatywnego znaczenia w kontekście użycia
- „(...) to samo stwierdzenie, reakcja czy czynność w jednej sytuacji mogą być zupełnie neutralne, a w innej stać się okrutnym ciosem dla psychiki człowieka, pozostawiającym trwałe ślady”. (Pospiszyl, 1998, s.104)

Niewerbalny wymiar

- **Sposób mówienia:**
- ton głosu: agresywny, wrogi, gniewny
- nasilenie głosu: głos podniesiony, krzyk, rozkazy
- kontekst nadający sens lub ton zmieniający wydźwięk wypowiedzi: ironia, kpina, drwina

Przejawy języka przemocowego

- Otwarta przemoc werbalna: epitety, wyzwiska, obelgi, przekleństwa, wulgarne słowa, pogróżki, groźby, szantaż
- Ośmieszanie, kpiny, poniżające żarty, zawstydzanie, złośliwe przekręcanie wypowiedzi, negatywne komentarze na temat wyglądu i zmian związanych ze starzeniem się
- Ignorowanie osoby starszej (milczenie, brak odpowiedzi) mówienie w sposób utrudniający zrozumienie i porozumienie (zbyt cicho, niewyraźnie) – ignorowanie potrzeb komunikacyjnych osób starszych

Język protekcyjonalny wobec osób starszych

- Język przypominający mowę kierowaną do małych dzieci, ale używany w relacjach z osobami starszymi
- *Baby talk (ang.)* – mowa jak do dzieci
- *Elderspeak (ang.)* – komunikaty adresowane do osób starszych
- **Dziadurzenie** jako polski odpowiednik terminu (wynik konkursu RPO, 2020 r.)

Dziadurzenie

- Uproszczony język (słownictwo i gramatyka)
- Krótsze wypowiedzi
- Więcej powtórzeń, pytań i zdań rozkazujących
- Zwracanie się do nieznanymi osób starszych na „Ty” lub „kochanie”, „babciu”, „dziadku”
- Używanie formy „my” zamiast „ja” („jak się dziś czujemy?”)
- Liczne stosowanie zdrobnień („czy zjedliśmy obiadek?”)
- Wolniejsze tempo wypowiedzi, mówienie głośniej, przesadnie wyraźna artykulacja

Dziadurzenie

- Ten sposób językowych zachowań stosowany w relacjach z ludźmi starszymi wynika z postrzegania osoby starszej jako słabszej, zależnej, z deficytami poznawczymi
- Osoby starsze odbierają go z reguły negatywnie, jako zagrażający ich poczuciu szacunku i godności własnej
- Traktowanie osoby starszej jak dziecko, infantylizacja osób starszych jest jednym z przejawów przemocy psychicznej (Halicka, 2014)

Występowanie języka przemocowego

- Środowisko rodzinne: współmałżonek/partner, młodsze pokolenia (dzieci, wnuki)
- Środowisko instytucjonalne (instytucje opiekuńcze, placówki medyczne)
- Przestrzeń publiczna

Specyfika językowej przemocy

- Przemoc psychiczna jest trudniejsza do zauważenia w porównaniu z agresją fizyczną, która pozostawia łatwo rozpoznawane ślady
- Język przemocowy pozostawia trwałe ślady nie tylko w psychice osoby starszej, ale wpływa na jej funkcjonowanie społeczne i zdrowie
- Bagatelizowanie problemu przemocy językowej, brak wystarczającej świadomości o jej negatywnym oddziaływaniu

Konsekwencje językowej przemocy

- Naruszenie godności osobistej osoby starszej
- Zachwianie poczucie bezpieczeństwa i kontroli nad własnym życiem
- Obniżenie poczucia własnej wartości
- Ograniczenie kontaktów społecznych
- Lęk o siebie i własną przyszłość

Problemy z ujawnianiem przemocy

- Przemoc jako temat tabu („o tym się nie mówi”)
- Wstyd społeczny (gdy sprawcami są osoby bliskie)
- Więzy emocjonalna ze sprawcą
- Poczucie winy osób starszych - 1. obwinianie się ofiary;
2. odpowiedzialność za „błędy wychowawcze” wobec agresora
- Ufność, że sytuacja się zmieni (obietnice sprawcy)
- Zależność od osoby, która wyrządza krzywdę
- Lęk przed odwetem ze strony sprawcy

Dlaczego ujawnianie przemocy jest ważne?

- Osoby starsze częściej funkcjonują poza rozbudowanymi sieciami społecznych kontaktów – mniejsze szanse na dostrzeżenie problemu przez innych
- Osoby starsze są bardziej skłonne ukrywać istnienie przemocy w rodzinie niż osoby młode i w średnim wieku (CBOS, 2002)
- W razie nieujawnienia w porę - niebezpieczeństwo eskalacji przemocy, od form łagodniejszych po skrajne
- Powiadomienie innych o swoich doświadczeniach i przeżyciach
- Możliwość poszukiwania/uzyskania pomocy

**RZECZNIK PRAW
OBYWATELSKICH**

Dziękuję za uwagę